

QORAQALPOG‘ISTONDA EKOLOGIK TURIZM VA UNING IQTISODIY SALOHIYATI

Utegenov Atabek Rustem uli

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti, Iqtisodiyot fakulteti
Buxgalteriya hisobi va audit (tarmoqlar bo‘yicha) talabasi.

utegenovatabek7@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19466061>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qoraqalpog‘istonda ekologik turizmning rivojlanishi, hududning tabiiy resurslari va iqtisodiy salohiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada hududdagi turizmning tarixiy rivoji, mavjud infratuzilma, sayyohlarni jalb etish imkoniyatlari va mahalliy aholi ishtiroki o‘rganilgan. Shuningdek, ekologik muhofaza va tabiatni saqlash masalalari, hududdagi barqaror turizmni ta‘minlash yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Maqola natijalari ekologik turizmning iqtisodiy foydasi, mahalliy daromadlarni oshirish va ish o‘rinlarini yaratish imkoniyatlarini ochib beradi. Maqolada hududda yuzaga kelayotgan muammolar, infratuzilma va investitsiya cheklovlari ham tahlil qilinadi. Shu asosda hududda ekologik turizmni rivojlantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Maqola natijalari Qoraqalpog‘istonda turizmni barqaror rivojlantirish va tabiiy resurslarni samarali saqlashga hissa qo‘shadi.

Kalit so‘zlar: Ekologik turizm, tabiiy resurslar, iqtisodiy salohiyat, barqaror rivojlanish, mahalliy aholi, turizm infratuzilmasi.

ECOLOGICAL TOURISM AND ITS ECONOMIC POTENTIAL IN KORAKALPOG‘ISTAN

Abstract. This article analyzes the development of ecological tourism in Karakalpakstan, its natural resources, and economic potential from a scientific perspective. The study examines the historical development of tourism in the region, the existing infrastructure, opportunities to attract tourists, and the involvement of the local population. Additionally, issues of ecological protection and nature conservation, as well as measures to ensure sustainable tourism in the region, are considered. The results highlight the economic benefits of ecological tourism, the potential to increase local incomes, and create job opportunities. The article also analyzes current challenges, infrastructure limitations, and investment constraints. Based on these findings, practical recommendations are proposed to develop ecological tourism in the region. The study contributes to promoting sustainable tourism and effectively preserving natural resources in Karakalpakstan.

Keywords: Ecological tourism, natural resources, economic potential, sustainable development, local community, tourism infrastructure.

Kirish

Qoraqalpog‘iston Respublikasi o‘zining noyob tabiati, boy madaniy merosi va keng ekologik resurslari bilan ajralib turadi. Hududdagi Aral dengizi atrofi, Ustyurt platolari va boshqa tabiiy zonalar ekologik turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega.

Ekologik turizm nafaqat tabiiy resurslarni saqlash va barqaror foydalanishni rag‘batlantiradi, balki mahalliy aholining turizm orqali daromad olishi va ish o‘rinlari yaratishga imkon beradi. Hududda ekologik turizmning rivojlanishi infratuzilma, transport va xizmatlar tizimi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, sayyohlik salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish uchun integratsiyalashgan yondashuv talab etiladi.

Shu bilan birga, ekologik turizm mahalliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash va hududni ekologik jihatdan muhofaza qilish yo'lida muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Qoraqalpog'istondagi tabiiy va madaniy boyliklar, turizm xizmatlari infratuzilmasi hamda ekologik ongni rivojlantirish orqali hududning iqtisodiy salohiyatini oshirish imkoniyatlari mavjud. Bu jihatlar ekologik turizmning hudud rivojiga qo'shgan hissasini ilmiy tahlil qilish uchun asos yaratadi.

Dolzarbligi

Qoraqalpog'iston ekologik turizm salohiyatiga ega hududlardan biri sifatida iqtisodiy rivojlanish va barqaror turizmni rivojlantirish yo'lida muhim o'rin tutadi. Aral dengizi atrofi, Ustyurt platolari va noyob tabiiy zonalar hududni ekologik turizm markaziga aylantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, mintaqada iqtisodiy faollik pastligi, ish o'rinlarining cheklanganligi va tabiiy resurslardan samarali foydalanish masalalari mavjud. Bu esa ekologik turizmni rivojlantirish orqali iqtisodiy salohiyatni oshirish, mahalliy aholiga daromad manbai yaratish va tabiiy resurslarni muhofaza qilishning dolzarb ekanligini ko'rsatadi.

Maqsadi

Ushbu maqola orqali Qoraqalpog'istonda ekologik turizmning rivojlanish istiqbollari, hududdagi tabiiy va madaniy resurslardan foydalanish imkoniyatlari hamda uning mahalliy iqtisodiyotga qo'shadigan hissasi tahlil qilinadi. Shu bilan birga, ekologik turizmni barqaror va samarali rivojlantirish yo'llari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish choralari aniqlanadi.

Asosiy qism

Qoraqalpog'iston hududi o'zining noyob tabiati va madaniy merosi bilan ajralib turadi, bu esa turizm sohasining shakllanishiga keng imkoniyat yaratgan. Mintaqada turizm dastlab mahalliy aholining etnografik va madaniy an'analari asosida rivojlangan. XX asrning oxirlarida ekologik turizm tushunchasi rasmiy ravishda e'tirof etila boshladi. Aral dengizi atrofi, Ustyurt platolari va boshqa landshaftlar ekologik turizm ob'yektlari sifatida diqqatga sazovor bo'ldi.

Sovet davrida turizm asosan ilmiy ekskursiyalar bilan cheklangan bo'lib, hududning tabiiy resurslarini o'rganishga qaratilgan loyihalar amalga oshirilgan. Shu davrda biosfera rezervatlari tashkil etilib, ekologik monitoring tizimi yo'lga qo'yildi. Bu esa keyinchalik ekologik turizmni barqaror rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratdi. 1990-yillardan boshlab, mustaqillik yillarida, hududda turizm sohasiga e'tibor ortdi. Tabiiy resurslarni saqlash va barqaror foydalanish konsepsiyasi asosida bir qator ekologik loyiha va dasturlar amalga oshirildi.

Mahalliy aholi, ekologik tashkilotlar va davlat idoralari turizmni rivojlantirish bo'yicha hamkorlik qilgan holda hududda birinchi ekologik sayyohlik yo'llari va xizmat ko'rsatish punktlarini tashkil etdilar. Shu davrda tarixiy yodgorliklar, qadimiy arxeologik ob'yektlar va madaniy meroslarni ham sayyohlik dasturiga qo'shish orqali hududga keladigan sayyohlar soni oshdi. Bu ekologik va madaniy turizmning bir-biri bilan integratsiyalashgan rivojlanishiga xizmat qildi.

Hududda amalga oshirilgan dastlabki ekologik turizm loyihalari tajribasini o'rganish, yangi strategiyalar ishlab chiqishga imkon berdi. Tarixiy rivojlanish jarayonida ekologik turizm nafaqat iqtisodiy foyda, balki mahalliy aholining daromad manbalarini oshirish, ish o'rinlari yaratish va tabiiy resurslarni barqaror saqlashga xizmat qilishi aniqlangan.

Shuningdek, mintaqadagi ekologik sayyohlikning tarixiy rivoji hududning turizm salohiyatini to'liq ochish va mahalliy iqtisodiyotga qo'shimcha qiymat yaratish imkonini beradi.

Qoraqalpog'istonda ekologik turizmning tarixiy jarayonlari hozirgi kunda ham dolzarb bo'lib, ilg'or tajribalarni hisobga olgan holda yangi loyihalarni amalga oshirish va hududni ekologik turizm markaziga aylantirishga zamin yaratadi. Shu sababli, hududning tarixiy tajribasi ekologik turizmni rivojlantirish uchun ilmiy va amaliy asos sifatida xizmat qiladi.

Qoraqalpog'istonning tabiiy resurslari ekologik turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Aral dengizi atrofi va uning unikal ekosistemi sayyohlar uchun diqqatga sazovor hudud hisoblanadi. Suv havzalari biologik xilma-xillikni saqlash va ekologik tadqiqotlarni amalga oshirish imkonini beradi. Shuningdek, Ustyurt platolari va cho'l zonalarini noyob landshaft va geologik ob'yektlarga boy bo'lib, sayyohlik marshrutlarini yaratish uchun qulay.

Hududdagi fauna va flora turlari, jumladan, himoya ostidagi hayvonlar va o'simliklar, ekologik turizm ob'yekti sifatida ahamiyatlidir. Turizm imkoniyatlarini kengaytirishda tabiiy resurslar bilan birga, mahalliy madaniy va arxeologik yodgorliklar ham katta rol o'ynaydi.

Qoraqalpog'istonning qadimiy shahar qoldiqlari va madaniy merosi sayyohlarni jalb etadi.

Hududdagi milliy bog'lar va biosfera rezervatlari turizmni barqaror rivojlantirish va ekologik muhofazani ta'minlash imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, tabiiy resurslarni saqlash va turizmni muvofiqlashtirish orqali mahalliy iqtisodiyotga qo'shimcha daromad yaratish mumkin.

Hududning ekologik va tabiiy salohiyati, turizm yo'nalishlarini diversifikatsiyalash va barqaror rivojlantirish uchun asos sifatida xizmat qiladi.

Hozirgi kunda Qoraqalpog'istonda ekologik turizm sekin-asta rivojlanib bormoqda. Turist oqimi asosan Aral dengizi, Ustyurt platolari va tabiiy bog'lar markaziga yo'naltirilgan. Sayyohlik xizmatlari hududda rivojlanayotgan bo'lsa-da, ko'plab hududlarda infratuzilma yetarli emas.

Mahalliy aholi ekologik turizm bilan shug'ullanish orqali daromad olmoqda, ayniqsa xizmat ko'rsatish, transport va qo'shimcha xizmatlar orqali. Shu bilan birga, hududga keladigan milliy va xorijiy sayyohlar soni ortib bormoqda, bu esa iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Turizmni rivojlantirishda mahalliy biznesning roli muhim bo'lib, kichik va o'rta korxonalar sayyohlik xizmatlarini taklif etadi.

Sayyohlik infratuzilmasi, jumladan mehmonxonalar, transport tizimi va yo'l infratuzilmasi rivojlanishi bilan sayyohlik salohiyati ortadi. Shu bilan birga, ekologik turizmning hozirgi holati hududda tabiiy resurslardan samarali foydalanish va ularni muhofaza qilish bilan bog'liq muammolarni ko'rsatadi. Mahalliy va davlat dasturlari, ekologik monitoring va barqaror turizm strategiyalari sayyohlikni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ekologik turizm Qoraqalpog'iston hududida mahalliy iqtisodiyotga sezilarli hissa qo'shadi.

Birinchi navbatda, sayyohlik faoliyati ish o'rinlarini yaratadi va mahalliy aholi daromadini oshiradi. Shu bilan birga, turizm orqali hududning iqtisodiy diversifikatsiyasi amalga oshiriladi.

Ekologik turizm loyihalari investitsiyalarni jalb etadi, shu jumladan mehmonxonalar, ekskursiyalar va xizmat ko'rsatish sohalarida qo'shimcha qiymat yaratadi. Hududda ekologik turizmning iqtisodiy salohiyati turizm xizmatlari daromadi, transport va mehmonxona biznesi, shuningdek, mahalliy hunarmandchilik va oziq-ovqat ishlab chiqarish bilan bog'liq.

Barqaror turizmni rivojlantirish orqali mahalliy aholining daromad manbai kengayadi va iqtisodiy faollik ortadi. Shuningdek, ekologik turizm hududning global turizm bozorida o'z o'rini topishiga yordam beradi, bu esa qo'shimcha investitsiya va eksport imkoniyatlarini yaratadi.

Qoraqalpog'istonda ekologik turizmni rivojlantirishda bir qator muammolar mavjud.

Birinchi navbatda, tabiiy resurslardan samarali foydalanish va ularni muhofaza qilish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. Aral dengizi va suv havzalari ekologik muvozanatni saqlash nuqtai nazaridan tahdid ostida. Shuningdek, turizm infratuzilmasi yetarli darajada rivojlanmagan, bu esa sayyohlar oqimini cheklaydi. Transport tizimi, mehmonxonalar va xizmat ko'rsatish punktlarining yetishmasligi ham muammoni kuchaytiradi. Mahalliy aholining ekologik turizm sohasida bilim va tajribasi yetarli emas, bu esa xizmat sifatini pasaytiradi. Moliyaviy resurslarning cheklanganligi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi ham rivojlanishga to'sqinlik qiladi. Shu bilan birga, ekologik va madaniy yodgorliklarni saqlash va barqaror turizmni ta'minlash bo'yicha strategiyalar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun hududda kompleks va integratsiyalashgan yondashuv talab etiladi.

Qoraqalpog'istonda ekologik turizmning rivojlanishi uchun bir qator istiqbolli yo'nalishlar mavjud. Barqaror turizm strategiyalarini ishlab chiqish orqali hududdagi tabiiy va madaniy resurslardan samarali foydalanish mumkin. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalarni qo'llash sayyohlik xizmatlarini modernizatsiya qilishga yordam beradi. Masalan, raqamli marketing, onlayn rezervatsiya tizimlari va virtual ekskursiyalar sayyohlarni jalb etish imkoniyatini oshiradi.

Mahalliy aholining ekologik turizm sohasida bilimni oshirish va ularni faol jalb qilish ham istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Turizm bo'yicha treninglar, seminarlar va ko'ngillilik dasturlari orqali aholining ishtirokini ta'minlash mumkin. Shu bilan birga, davlat va xususiy sektor hamkorligi yangi investitsiyalarni jalb etishga xizmat qiladi. Hududdagi ekologik va madaniy merosni barqaror rivojlantirish uchun xalqaro tajriba va ilg'or loyihalardan foydalanish zarur.

Ekologik turizmning rivojlanish istiqbollari shuningdek, mahalliy iqtisodiyotga qo'shimcha qiymat yaratish va ish o'rinlarini ko'paytirishga qaratilgan. Qoraqalpog'istonda yangi turizm marshrutlari, ekologik yo'llar va xizmat punktlarini tashkil etish orqali sayyohlar sonini oshirish mumkin. Shu bilan birga, turizmni diversifikatsiyalash orqali mavsumiylik va talab o'zgarishlariga moslashish imkoniyati paydo bo'ladi. Bu esa hududni barqaror va jozibali turizm markaziga aylantirishga xizmat qiladi.

Muhokama va natijalar

Qoraqalpog'istonda ekologik turizmning rivojlanishi hududning iqtisodiy va ijtimoiy salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tabiiy resurslar, Aral dengizi atrofi, Ustyurt platolari va madaniy meros sayyohlar uchun katta jozibadorlikka ega. Shu bilan birga, hududda turizm infratuzilmasi va xizmat ko'rsatish darajasi pastligi mavjud, bu esa sayyohlik salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarmaydi. Mahalliy aholi ekologik turizm orqali daromad olish imkoniyatiga ega bo'lsa-da, bilim va tajriba yetishmasligi bu sohani rivojlantirishga to'sqinlik qiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ekologik turizm hududning iqtisodiy diversifikatsiyasini oshirish, ish o'rinlari yaratish va mahalliy biznesni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, barqaror turizm strategiyalari va ekologik monitoring tizimi hududdagi tabiiy resurslarni muhofaza qilishda muhim vosita hisoblanadi.

Hududda ilg'or loyihalar va innovatsion yondashuvlar joriy qilinsa, ekologik turizmning iqtisodiy va ijtimoiy foydasi yanada oshadi.

Muhokama shuni ko'rsatadiki, ekologik turizm nafaqat iqtisodiy daromad, balki ekologik ongni oshirish, madaniy merosni saqlash va mahalliy aholini jalb qilish bilan chambarchas bog'liq.

Hududdagi muammolarni bartaraf etish va istiqbolli rivojlanish yo'llarini aniqlash ekologik turizmni barqaror va samarali yo'nalishga yo'naltirishga yordam beradi. Shu bilan birga, mahalliy va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, investitsiyalarni jalb etish va marketing strategiyalarini qo'llash sayyohlik xizmatlarini sifatini oshirishga xizmat qiladi. Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, Qoraqalpog'istonda ekologik turizmni rivojlantirish orqali hudud iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan barqaror rivojlantirilishi mumkin. Barqaror turizm loyihalari mahalliy aholi farovonligini oshirish, ish o'rinlari yaratish va hududni global turizm bozorida tanitish imkoniyatini beradi. Shu tarzda ekologik turizm Qoraqalpog'istonning strategik rivojlanishida muhim vosita sifatida xizmat qiladi va hududning tabiiy, madaniy va iqtisodiy salohiyatini to'liq ochishga yordam beradi.

Xulosa

Qoraqalpog'istonda ekologik turizm hududning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik salohiyatini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Hududdagi tabiiy resurslar, madaniy meros va tarixiy yodgorliklar sayyohlarni jalb etish uchun katta imkoniyat yaratadi.

Hozirgi vaqtda ekologik turizm rivojlanmoqda, ammo infratuzilma, moliyaviy resurslar va mahalliy aholi bilimining yetishmasligi kabi cheklovlar mavjud. Shu sababli barqaror va integratsiyalashgan strategiyalar ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi. Muammolarni bartaraf etish uchun hududda ekologik turizmni rivojlantirish bo'yicha kompleks choralar zarur. Bu choralar infratuzilmani modernizatsiya qilish, investitsiyalarni jalb etish, mahalliy aholining ishtirokini oshirish va ekologik monitoringni kuchaytirishni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, ekologik turizmni rivojlantirish hududni global turizm bozorida tanitishga yordam beradi. Mahalliy iqtisodiyotga qo'shimcha daromad yaratish, ish o'rinlarini ko'paytirish va tabiiy resurslarni saqlash ekologik turizmning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Hududni ekologik turizm markaziga aylantirish uchun xalqaro tajribalarni o'rganish, ilg'or texnologiyalar va marketing vositalarini qo'llash muhimdir. Hududning tabiiy va madaniy boyliklarini saqlash bilan birga, sayyohlik xizmatlarini diversifikatsiyalash orqali iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlik oshiriladi. Shu tarzda Qoraqalpog'istonda ekologik turizmning rivoji barqaror va iqtisodiy jihatdan foydali yo'nalishga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev, M. (2021). Qoraqalpog'istonda ekologik turizmning rivojlanish istiqbollari. *Tabiat va Turizm*, 5(2), 34–42.
2. Ergashev, S. (2022). Barqaror turizm va mahalliy iqtisodiyot: Qoraqalpog'iston misoli. *Iqtisodiyot va Rivojlanish*, 3(7), 55–63.
3. Qosimova, D. (2020). Tabiiy resurslar va ekologik turizm salohiyati. *Ekologiya va Turizm Tadqiqotlari*, 1(4), 22–31.

4. Ismoilov, R. (2023). Aral dengizi va Ustyurt platolarida ekologik turizmni rivojlantirish. *Hududiy Tadqiqotlar*, 2(6), 44–52.
5. Tursunova, L. (2021). Mahalliy aholi va ekologik turizmning ijtimoiy-iqtisodiy foydalari. *O‘zbek Turizm Tadqiqotlari*, 4(3), 18–27.
6. Karimov, A. (2022). Qoraqalpog‘istonda turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish istiqbollari. *Turizm va Innovatsiya*, 5(1), 37–46.
7. Nazarov, B. (2020). Madaniy meros va ekologik turizm integratsiyasi. *Tabiatshunoslik va Turizm*, 3(2), 29–38.
8. Xolmurodov, F. (2024). Qoraqalpog‘iston hududida barqaror ekologik turizm loyihalari. *Iqtisodiy Tadqiqotlar*, 6(5), 41–50.
9. O‘rozova, N. (2023). Ekologik turizm va investitsiya imkoniyatlari. *Xalqaro Turizm Tadqiqotlari*, 2(3), 15–24.
10. Yusupov, J. (2021). Hududiy resurslar va sayyohlik salohiyati: Qoraqalpog‘iston tajribasi. *Ekonomika va Turizm*, 4(2), 33–42.